

Violència de gènere a les universitats catalanes: mesures per a la prevenció i superació

Rosa Valls*

Ainhoa Flecha**

Patricia Melgar***

Resum

Les dades existents sobre violència de gènere mostren que aquesta problemàtica està present arreu del món i trenquen amb els estereotips sobre les dones víctimes, les causes i on es produeix. Dades d'investigacions internacionals indiquen que la violència de gènere és un fenomen que també es dona en l'àmbit universitari, i existeixen ja nombroses iniciatives i experiències en moltes universitats del món que implementen mesures per prevenir i evitar situacions de violència de gènere en aquest context. En la recerca que presentem hem analitzat aquesta problemàtica en algunes universitats catalanes amb l'objectiu d'aportar mesures per contribuir a la superació de la violència i fer de les nostres universitats espais lliures de violència contra les dones.

Paraules clau

violència de gènere, universitats, prevenció i mesures

Recepció de l'original: 4 de juny de 2008

Acceptació de l'article: 5 d'agost de 2008

Introducció¹

L'article presenta alguns dels resultats més rellevants de la recerca *Violència de gènere en l'àmbit universitari? Realitats, formes i superació*². Aquesta recerca és la primera sobre la violència de gènere a l'àmbit universitari a Catalunya. Per desenvolupar-la ens basem en la definició de violència contra les dones elaborada per Nacions Unides (ONU, 1994):

Article 2: S'entendrà que la violència contra la dona compren els següents actes, sense limitar-se a ells: la violència física, sexual i psicològica que es produeixi en la família [...]; perpetrada dins de la comunitat en general [...]; perpetrada o tolerada per l'estat [...]³. Així com la que apareix en l'article 1.3, en el mateix sentit, a la llei orgànica de mesures de protecció integral contra la violència de gènere⁴, on es defineix com violència de gènere tot acte de violència física i psicològica, incloses les agressions a la llibertat sexual, les amenaces, les coaccions o la privació arbitrària de llibertat.

(*) Professora titular del Departament de Teoria i Història de l'Educació de la Universitat de Barcelona. Té una llarga trajectòria en recerques sobre teories educatives, comunitats d'aprenentatge, i violència de gènere. Adreça electrònica: rosavalls@ub.edu

(**) Professora associada del Departament de Sociologia de la Universitat Autònoma de Barcelona. Entre les seves línies d'investigació destaquen: teoria feminista i resolució de conflictes en els centres educatius. Adreça electrònica: ainhoa.flecha@uab.cat

(***) Becària FI-Generalitat de Catalunya, del Departament de Teoria i Història de l'Educació de la Universitat de Barcelona. Adreça electrònica: patricia.melgar@ub.edu

(1) Les tres autores són membres dels projectes *Violències de gènere a l'àmbit universitari? Realitats formes i superació* (AGAUR, 2005-2006), i *Violència de gènere en las universidades españolas* (Ministerio de Trabajo y Asuntos Sociales-Instituto de la Mujer. Plan Nacional I+D+I. 2005-2008).

(2) Recerca finançada per l'Agència de Gestió d'Ajuts Universitaris a la Recerca (ref. RDG2005 10014).

(3) Consulteu [http://www.unhchr.ch/huridocda/huridoca.nsf/\(Symbol\)/A.RES.48.104.Sp?Opendocument](http://www.unhchr.ch/huridocda/huridoca.nsf/(Symbol)/A.RES.48.104.Sp?Opendocument) [accés: 15.7.2008].

(4) Ley Orgánica 1/2004, de 28 de diciembre, de Medidas de Protección Integral contra la Violencia de Género. B.O.E. núm. 313, de 29 de diciembre de 2004. Disponible a <http://www.mtas.es/mujer/violencia/docs/A42166-42197.pdf> [accés: 15.7.2008].

La investigació s'ha desenvolupat en una situació social marcada pels avenços assolits en els darrers anys en el nostre país en la lluita contra la violència de gènere (llei orgànica de mesures de protecció integral contra la violència de gènere, plans d'igualtat a les universitats, etc.). Les persones membres de l'equip, amb l'objectiu que les nostres universitats no es quedin al marge d'aquests canvis, hem investigat sobre les transformacions i el desenvolupament de mecanismes inspirats en les universitats més prestigioses del món, situades en les primeres posicions dels rànquings universitaris internacionals, per superar i prevenir la violència de gènere que es produeix en aquest context. La finalitat ha estat recopilar mesures que s'estan duent a terme a escala internacional i català per tractar la violència de gènere en l'àmbit universitari, i fer propostes de mesures a implementar des de les universitats catalanes dirigides a prevenir, resoldre i combatre la violència de gènere en aquest context.

L'equip de recerca està compost per catorze investigadores i investigadors de deu àrees de coneixement: Antropologia Social i Cultural; Comunicació Audiovisual; Didàctica i Organització Educativa; Dret; Infermeria; Mètodes d'Investigació i Diagnòstic en Educació; Pedagogia Social; Psicologia Social; Química Inorgànica, i Sociologia, de quatre universitats diferents: Universitat de Barcelona, Universitat de Lleida, Universitat Rovira i Virgili, i Universitat Nacional d'Educació a Distància⁵.

Recerques internacionals

Els treballs científics sobre violència de gènere en l'àmbit universitari han estat desenvolupats majoritàriament a Amèrica del Nord, bàsicament als Estats Units i al Canadà. En el context europeu hem trobat poques investigacions sobre la temàtica concreta, i a Catalunya i l'Estat espanyol, la recerca que presentem és la primera que analitza aquesta problemàtica centrada en l'àmbit universitari. S'ha de destacar que a Espanya paral·lelament s'ha desenvolupat una recerca I+D+i⁶, finançada per l'Instituto de la Mujer, dirigida per la Dra. Rosa Valls i amb una durada de 3 anys.

Aquestes recerques, d'una banda, estudien la comprensió que té la població universitària sobre la violència de gènere en diferents situacions i, d'altra banda, analitzen actituds i creences de l'estudiantat davant les diferents situacions de violència, específicament l'assetjament i l'agressió sexual. Moltes de les investigacions internacionals s'orienten a identificar les situacions de violència de gènere que es donen en els campus universitaris, especificant on van succeir, el sexe de la persona agressora i el de la víctima, i si la situació va ser o no denunciada.

La majoria d'aquestes investigacions han utilitzat tècniques de recollida d'informació quantitativa a través de qüestionaris. Totes les que han implementat enquestes han treballat amb una mostra superior a 100 subjectes, i algunes d'elles amb una mostra superior a 500. L'enquesta de Straus (2004) és la que té la mostra més gran: ha estat passada a 8.666 estudiants de 31 universitats de 16 països. Els qüestionaris

(5) Rosa Valls (investigadora principal, UB); Antonio Madrid (UB); Rosa Queral (Universitat Rovira i Virgili); Neus Roca (UB); Mercè Rocamora (UB); Marta Soler (UB); Jesús Gómez (UB); Maria Padrós (UB); Montse Fisas (UB); Sílvia Molina (UNED); Ainhoa Flecha (UAB); Laura López (UB); Patricia Melgar (UB); Laura Ruiz (UB).

(6) *Violencia de género en las universidades españolas*. Ministerio de Trabajo y Asuntos Sociales – Instituto de la Mujer. Plan Nacional I+D+i. (2005-2008).

han estat contestats per dones i homes estudiants. Generalment la mostra era femenina, però en el cas que fos mixta, el percentatge de dones sempre era més alt. Alguna investigació va seleccionar una mostra exclusivament masculina, però només aquelles que es centraven a identificar i mesurar la violència de gènere que exercien els homes membres de fraternitats d'universitats dels Estats Units o estudiants amb beques esportives.

Gross i altres (2006) van identificar que el 27% de les dones universitàries que van participar en el seu estudi (903 dones) havien sofert algun tipus d'assetjament o situació no desitjada, des de petons i carícies fins a relacions sexuals. En aquesta investigació, per exemple, es van analitzar les diferents situacions sofertes en relació a quan van succeir, el temps que la noia duia a la universitat quan la coacció va tenir lloc, si va parlar amb algú d'aquesta situació, a qui li va dir, si la situació es va donar més d'una vegada, si ella va considerar aquesta situació com un acte de violació, qui era el perpetrador, i si l'alcohol o les drogues hi van influir.

Les investigacions assenyalen que moltes de les dones que han sofert situacions de violència no les identifiquen com a tals. Aquesta manca de reconeixement també es produeix en el cas de les víctimes d'agressions sexuals que han estat forçades a tenir relacions sexuals no desitjades, com ara una violació (Kalof, 1993). Una de les causes per les que no identifiquen aquestes situacions, com l'agressió sexual, és la visió estereotipada que fa qualificar una situació com una violació només quan s'ha completat l'acte sexual amb penetració o s'ha sofert violència física (Gross, 2006). Les víctimes que viuen elevats nivells de violència durant l'agressió són les que identifiquen, en major mesura, la situació com una violació. Així ho destaca l'estudi que Bondurant (2001) va realitzar amb 109 dones universitàries que havien estat víctimes d'alguna agressió sexual. D'aquestes dones, el 64% es van sentir víctimes però no etiquetaven el fet com una violació; en contrast, el 62% de les dones que durant l'agressió havien sofert força física sí que van reconèixer l'experiència com una violació.

Un dels aspectes que subratllen la majoria d'investigacions internacionals és que encara es continua mantenint una actitud de culpabilització de les víctimes, responsabilitzant-les d'haver provocat la situació. La culpabilització és un dels elements clau que influeix en la falta de denúncia de situacions d'assetjament o agressió sexual. Aquesta tendència a culpar les víctimes, com han assenyalat diferents investigacions (Cowan, 2000), no contribueix a identificar la violència de gènere i a crear mesures que ajudin a superar-la. En la investigació desenvolupada per Gross i altres (2006) s'assenyala que la majoria de les dones entrevistades que havien sofert una situació d'aquest tipus no ho va denunciar: únicament ho van fer quatre. Des de la mateixa investigació es subratlla que la creació de mites falsos sobre la violència de gènere condiciona que les víctimes es sentin culpables d'aquestes situacions i es percebin elles com les provocadores.

Diversos estudis (Eyre, 2000; Reilly, Lott i Gallogly, 1986; Shepela i Levesque, 1998) analitzen l'impacte en les víctimes de la violència de gènere a les universitats. Entre els aspectes que destaquen trobem les repercussions en les decisions acadèmiques i professionals que les víctimes prenen. Aquestes repercussions són, entre d'altres: deixar d'assistir a classe; canviar la trajectòria acadèmica prevista; abandonar la universitat; abandonar el desenvolupament d'una carrera en àrees acadèmiques

dominades per homes; tenir impacte en les vides personals i professionals de les persones que donen suport a les víctimes. Aquest fenomen s'identifica en les recerques com a *second order of sexual harassment victims*, per les represàlies que pateixen les persones que donen suport a les víctimes.

En el context europeu, una investigació important en el seu país és la que va ser desenvolupada a França per Jaspard (2003). Aquesta recerca va ser d'abast nacional i va identificar de manera minuciosa les possibles situacions de violència de gènere, facilitant que aquestes situacions fossin identificades per les persones que les han sofert. En els instruments de mesura es van introduir nous conceptes, com ara situacions de violència de gènere com la fotografia del sexe nu d'alguna persona sense el seu consentiment, o distribuir aquests materials sense el seu permís, així com també diferents tipus de violacions, el contacte físic menys seriós (per exemple agafar i acariciar), l'assetjament sexual i l'assetjament, entre d'altres.

En relació amb les característiques de la persona agressora, cal destacar que les investigacions internacionals apunten que majoritàriament són perpetrades per persones conegudes. La recerca dirigida per Straus, *The International Dating Violence Study* (2004) que hem esmentat per la seva àmplia mostra, analitza la violència perpetrada en les cites entre estudiants universitaris. És important destacar que el 29% dels estudiants havien comès agressions en les seves relacions els 12 mesos anteriors i que les agressions físiques greus arribaven a un 9,4%.

En aquest sentit, entre els resultats de la recerca de Gross i altres (2006), esmentada anteriorment, de les 246 dones que van sofrir experiències de coacció sexual, el 41% dels agressors eren les seves parelles, els amics el 29%, i els coneguts el 21%. I en el cas d'agressions sexuals perpetrades, en una recerca realitzada amb 109 dones universitàries participants, només el 6% de les entrevistades va dir que l'autor era un estrany (Bondurant, 2001).

Anàlisi de situacions i formes de violència a les universitats catalanes

Per analitzar la realitat sobre la violència de gènere a les universitats catalanes, partint de les enquestes emprades en investigacions d'impacte internacional, es va dissenyar, provar i implementar una enquesta a un total de 367 dones estudiants universitàries de diferents ensenyaments i àrees de coneixement de quatre universitats de Catalunya (Universitat de Barcelona, Universitat de Girona, Universitat de Lleida, Universitat Rovira i Virgili), tenint en compte la proporció d'alumnat matriculat a cada universitat. Les preguntes de l'enquesta estan basades en els qüestionaris utilitzats en el marc comú de l'estat de la qüestió de les investigacions internacionals (Banyard, 2005; Jaspard, 2003; Kalof, 2001; Gross, 2006). El qüestionari es compon de vuitanta-cinc preguntes distribuïdes en cinc blocs temàtics:

- Bloc 1: Preguntes sociodemogràfiques. Són preguntes com l'edat, el lloc de naixement, l'estat civil, el nucli de convivència, situació laboral, via d'accés als estudis universitaris, la universitat en la que cursen els seus estudis, etc.
- Bloc 2: Reconeixement de la violència de gènere. Les preguntes d'aquest apartat s'han orientat amb l'objectiu de conèixer el nivell de reconeixement de la violència de gènere per part de les participants, a través de la presentació descrip-

tiva de diferents situacions, com ara insults i ofenses; observacions desagradables sobre l'aparença física; imposició de la manera de vestir, pentinar-se; comportar-te en públic; exigència de saber amb qui estàs o on ets, etc.

- Bloc 3: Situacions de violència de gènere. Identificació de la víctima i de la persona agressora, lloc on es produeix, etc. De cadascuna de les diferents situacions, identificades per les recerques internacionals com a violència de gènere, es pregunta el sexe de la persona que va patir la situació, el sexe de la persona agressora, lloc on es va produir la situació, la posició de la persona agressora a la universitat, etc.
- Bloc 4: Reacció de la víctima. En aquest bloc es pregunta, en primer lloc, sobre la identificació per part de la víctima de la situació com a violència de gènere, i en segon lloc, la reacció posterior a l'experiència viscuda. Dins d'aquest aspecte hem tingut en compte dues preguntes més: si la víctima es va sentir acollida per la universitat a l'hora de fer la denúncia i, en el cas que hagin explicat a algú la situació, el perfil d'aquesta persona (amic o amiga, familiar, personal de la universitat, etc.).
- Bloc 5: Recursos i mesures disponibles per implementar a les universitats. L'últim bloc de preguntes fa referència als recursos disponibles a les universitats, tant per assistir les víctimes de violència de gènere, com per dur a terme accions preventives.

Les dades van ser analitzades mitjançant el programa informàtic SPSS, amb el qual es van extreure els resultats absoluts de cadascuna de les vuitanta-cinc preguntes de l'enquesta i es van obtenir els gràfics corresponents. Els resultats presentats tenen un marge de confiança del 95'5% i un error inferior al 5%.

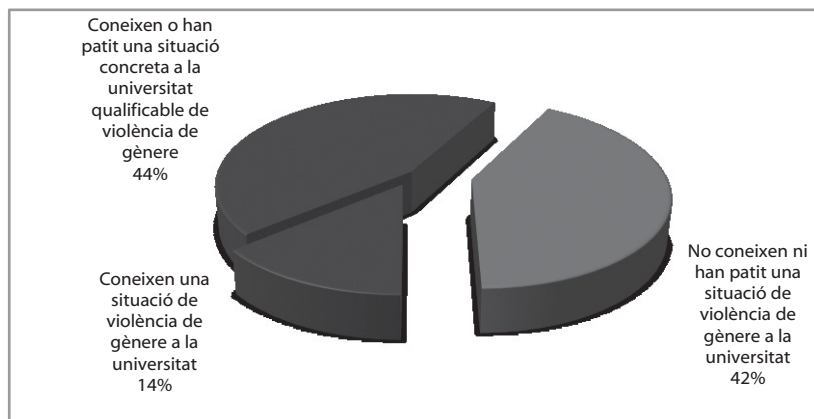
Identificació i grau de reconeixement de la violència

Els resultats ens indiquen que una de les principals dificultats per a l'eliminació de la violència de gènere és que no es reconeixen algunes de les situacions que les investigacions internacionals defineixen com a violència de gènere. Al mateix temps, els fets concrets no surten a la llum perquè quan no s'ha parlat mai del tema les persones tenen dificultats a respondre sobre la seva situació en una enquesta. Efectivament, en els estudis pilot realitzats prèviament a la implementació d'aquesta enquesta hem comprovat que persones que negaven haver patit violència de gènere en l'enquesta, després reconeixien com a tal algunes experiències viscudes, en una situació més de tu a tu.

Al preguntar a les noies si coneixen alguna situació de violència de gènere que hagi succeït a la universitat o entre persones de l'àmbit universitari, el 14% respon afirmativament. No obstant això, aquesta dada no recull tota la realitat ja que quan se'ls pregunta sobre situacions concretes que a nivell internacional es consideren violència de gènere un 44% de les noies enquestades afirmen haver sofert o conèixer almenys una de les esmentades situacions en l'àmbit universitari (gràfic 1). Les situacions considerades de violència de gènere poden ser algunes de les següents: agressions físiques; violència psicològica; agressió sexual; pressions per mantenir relacions afectivosexuals; petons i/o carícies sense consentiment; sentir-se incòmode o tenir por per comentaris, mirades, correus electrònics, notes, trucades telefòniques, per-

secució o vigilància; difondre rumors sobre la seva vida sexual; comentaris sexistes sobre la capacitat intel·lectual de les dones o el seu paper a la societat o comentaris amb connotacions sexuals que les degraden o les humilien.

Gràfic 1. Grau de coneixement de situacions de violència de gènere a la universitat

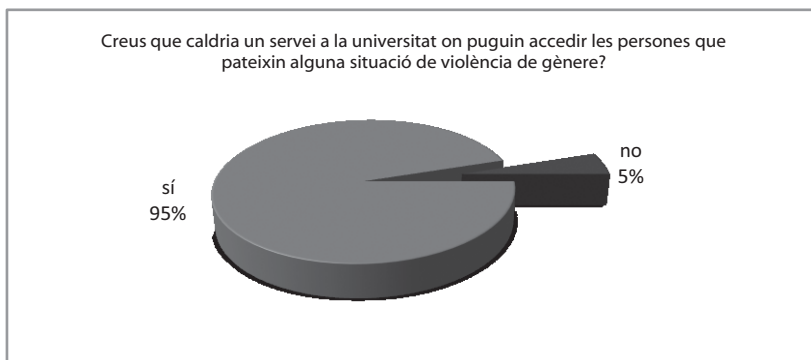
Per tant, quan preguntem si han sofert o coneixen alguna persona que hagi sofert en la universitat una sèrie de situacions concretes que a nivell internacional es consideren violència de gènere, la xifra ja no és d'un 14% sinó d'un 58%. La diferència entre aquestes dues xifres mostra les dificultats per identificar la violència de gènere com a tal (gràfic 1; trames fosques).

Implementació de mesures en la universitat

Les persones participants en la nostra recerca també han deixat palesa la necessitat d'implementar mesures en les universitats per atendre a les persones víctimes de violència de gènere i evitar que aquest tipus de situacions es continuïn reproduint. En aquest sentit, el 98% de les universitàries catalanes enquestades no saben si la seva universitat té algun servei al que es pugui recórrer específicament en el cas de ser víctima de violència de gènere. Per tant, es denuncia la manca de recursos destinats a atendre i prevenir la violència de gènere a la universitat i, al mateix temps, es destaca la seva necessitat.

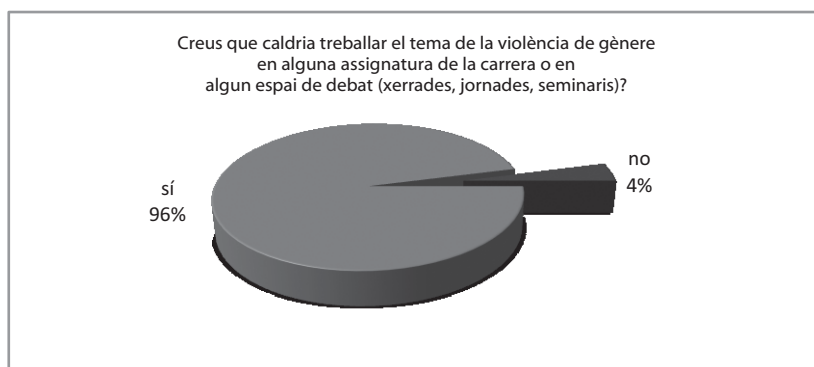
El 95% de les estudiants enquestades creu necessària la creació d'un servei específic en la universitat on es pugui acudir en el cas de patir-hi una situació de violència de gènere (gràfic 2).

Gràfic 2. Necessitat d'un servei a la universitat d'atenció a víctimes de la violència de gènere

També es valora l'abordatge coordinat i integral de la problemàtica aconseguint la implicació de tots els col·lectius de la comunitat universitària. De les estudiants, en el cas que es creés un servei en la universitat per a la prevenció, atenció i eradicació de la violència de gènere, un 89% consideren que haurien de treballar-hi membres de tota la comunitat universitària (estudiantat, professorat, PAS). Els resultats també reflecteixen que les estudiants universitàries catalanes demanen que el tema de la violència de gènere s'abordi des dels diferents espais de la universitat: un 96% de les enquestades creu necessari tractar la violència de gènere en alguna assignatura de la carrera o a algun debat, com xerrades, jornades, seminaris, etc. (gràfic 3).

Gràfic 3. Debatre la violència de gènere en assignatures o altres espais

Anàlisi de mesures implementades a altres universitats

Al llarg del projecte s'ha fet també una cerca documental a les universitats, tant a l'àmbit internacional com a les catalanes, sobre les mesures que estan aplicant contra la violència de gènere relacionades amb la visibilitat i reconeixement del problema, la prevenció i la intervenció. Els resultats d'aquesta cerca tenen la finalitat de poder accedir a bones pràctiques que puguin guiar propostes per implementar a les universitats catalanes. Aquesta revisió documental es va realitzar a les universitats més prestigioses d'Estats Units i d'Europa.

A Catalunya, només la Universitat Autònoma de Barcelona, en el marc del Primer Pla d'Acció per a la Igualtat entre dones i homes, bienni 2006-2007, la mesura 2.8.2⁷ contempla una acció específica pels casos d'assetjament sexual a la Universitat. Es tracta d'una mesura orientada a recollir la informació sobre eventuais situacions de discriminació, assetjament sexual o tracte vexatori a la Universitat, a través d'un qüestionari. L'objectiu d'aquesta mesura és recollir informació i poder dissenyar accions amb caràcter preventiu. D'altra banda, a la Universitat de Lleida actualment encara no s'està aplicant cap tipus de mesura però, en el marc de l'elaboració del I Pla d'Igualtat d'Oportunitats, s'està passant un qüestionari que inclou preguntes sobre assetjament sexual.

A continuació exposem alguns exemples concrets que diferents universitats de prestigi internacional duen a terme per prevenir i atendre les situacions de violència de gènere que es produeixen en el seu context.

University of Cambridge (Regne Unit)

Informació sobre assetjament sexual i el lloc on acudir: en el moment de formalitzar la matrícula a la Universitat, s'ofereix a tot l'estudiantat la guia de l'estudiant, en què es pot trobar el posicionament de la Universitat de no tolerància cap a qualsevol tipus de violència de gènere i assetjament sexual, i informació sobre els serveis als quals acudir si s'és víctima d'alguna d'aquestes situacions.

Serveis d'atenció: un dels serveis per a l'estudiantat que pot patir una situació d'assetjament o agressió sexual és que pot disposar d'una persona tutora que l'assessori sobre les possibilitats de denunciar-ho. Un altre servei és el Cambridge Rape Crisis Centre, una línia telefònica d'atenció i suport. Tota aquesta informació està disponible tant a la guia de l'estudiant com a la pàgina web de la Universitat⁸.

Imperial College (Regne Unit)

Els i les estudiants de l'Imperial College poden accedir a informació sobre quines situacions es consideren d'assetjament sexual, què es pot fer i com denunciar si es pateix alguna d'aquestes situacions a la Universitat. L'estudiantat també pot accedir al College Tutors⁹ on hi ha persones que poden atendre i assessorar amb absoluta confidencialitat. A les residències d'estudiants la figura del *warden* (guardià) també té la funció d'atendre i assessorar l'estudiant que pateix una situació d'assetjament o agressió sexual.

(7) <http://antalya.uab.es/Observatori/> [accés: 15.7.2008].

(8) <http://www.cam.ac.uk/cambuniv/studenthandbook/welfare/harassment/#help> [accés: 15.7.2008].

(9) <http://www3.imperial.ac.uk/studenthandbook/advice/harassment> [accés: 15.7.2008].

University of Oxford (Regne Unit)

Política per l'assetjament en general: per fer front a l'assetjament, es recomana en primer lloc resoldre la situació d'una manera informal, registrant per escrit totes les comunicacions entre les parts implicades. Si aquesta via no es creu convenient, es recomana fer una queixa formal a través d'una carta on s'expliquin els fets. Per a les persones que vulguin fer una denúncia per la via formal, s'adverteix que la seva identitat serà donada al presumpte assetjador per tal de facilitar-li la seva defensa. La Universitat informa la persona que fa la queixa de tot el procés que es pot iniciar, la decisió o no d'iniciar una investigació, particularitats de cadascuna de les fases de la investigació, situacions per les quals haurà de passar tant la persona denunciant com la persona denunciada i conseqüències segons els resultats de la investigació, incloent-hi les mesures disciplinàries que es poden implementar.

Serveis que donen suport directament a la víctima, com ara:

- Informació a la pàgina web de telèfons, adreces electròniques i físiques de serveis on es pot explicar la situació.
- Atenció per part d'una de les tres-centes persones assessores sobre casos d'assetjament (tant homes com dones localitzats als diferents departaments i facultats).
- Atenció per altres persones assessores que no estan vinculades als departaments ni a les facultats.

London School of Economics (Regne Unit)

Política específica per a l'assetjament¹⁰: té la finalitat manifesta que la Universitat sigui un espai on resulti inacceptable cap situació d'aquest tipus. Des d'aquesta política es defineixen mesures disciplinàries tant per als casos verificats d'assetjament sexual com per a les acusacions malintencionades.

Servei per atendre els casos d'assetjament sexual: aquest servei està promogut des dels sindicats d'estudiants amb la finalitat d'atendre els casos entre estudiants que es produeixen en els espais i activitats del sindicat.

Mesures per eradicar l'assetjament:

- Informació a la pàgina web de la Universitat sobre la identificació de quines situacions són assetjament, el posicionament i la política de la LSE vers aquest fet i el procediment en cas de patir assetjament. Es pot seguir un procediment informal regulat pel degà o un de formal; a partir d'una queixa a la Universitat s'inicia una investigació sobre el cas¹¹.
- Anti-Harassment Panel¹²: tota la comunitat universitària pot ser atesa en aquesta comissió per poder denunciar un cas d'assetjament sexual. La comissió també té la finalitat de realitzar un informe anual amb dades de totes les queixes sobre assetjament sexual recollides, tant el nombre com les característiques i les mesures que s'han portat a terme en cada cas.

(10) <http://www.lse.ac.uk/resources/schoolRegulations/harassmentPolicy.htm> [accés: 15.7.2008].

(11) <http://www.lse.ac.uk/collections/brightIdeas/haveYourSay/complaints/Default.htm> [accés: 15.7.2008].

(12) <http://www.lse.ac.uk/resources/schoolRegulations/procedureForConsideringAllegationsOfHarassmentInvolvingStudents.htm> [accés: 15.7.2008].

Harvard University (EEUU)

Telèfons d'emergències de vint-i-quatre hores.

Centre d'atenció mèdica.

Servei de policia al campus.

SASH Advisers (Sexual Assault and Sexual Harassment)¹³: és un servei de persones assessores que atenen víctimes d'assetjament i agressions sexuals a la Universitat. Es troba dins de l'Office of Sexual Assault Prevention and Response (OSAPR), que coordina els programes de prevenció i atenció d'assetjament i agressions sexuals. Les persones que han patit una situació d'assetjament o agressió sexual es poden posar en contacte amb les persones assessores a través de telèfon o correu electrònic.

Yale University (EEUU)

Sexual Harassment & Assault Resource & Education (SHARE) number: es tracta d'un número de telèfon atès per professionals de la salut que estan a disposició de les persones que hagin patit alguna d'aquestes situacions. En aquest telèfon es dona assessorament i informació en relació a:

- Actuació en casos d'assetjament.
- Informació sobre polítiques i procediments sobre assetjament.
- Informació sobre grups d'estudiants que han tractat la prevenció i l'educació sobre l'assetjament sexual.
- Informació sobre llibres, pel·lícules o guies que parlin del tema.
- Assessorament si es vol organitzar un seminari o acte sobre aquest tema.

Servei d'Urgències: telèfon per trucar després de les 17 h. de la tarda i caps de setmana, en casos d'abús sexual. Assessora sobre què ha de fer la persona que ha patit una agressió sexual, com pot contactar amb la policia, el servei sanitari o l'hospital de la Universitat. També es dona aquesta informació a altres persones que no siguin la víctima però que coneguin una persona en aquesta situació.

Yale Men Against Rape (YMAR)¹⁴: es tracta d'un grup d'homes que treballa per a la formació i educació dels homes sobre l'assetjament sexual.

Walden-Anonymous and confidential peer counselling¹⁵: es tracta d'un grup d'estudiants i llicenciats de la Yale University que ofereixen assessorament i consell a estudiants amb dificultats com l'estrès i que pateixen assetjament o abús sexual.

Standford University (EEUU)

Sexual Violence Advisory Board (SVAB): desenvolupa programes de prevenció i coordina les iniciatives adreçades a atendre les víctimes de violència sexual a la Universitat i a potenciar les denúncies donant suport a la víctima. Algunes d'aquestes iniciatives són:

(13) http://www.fas.harvard.edu/~osapr/sash_advisors.html [accés: 15.7.2008].

(14) <http://www.yale.edu/wc/residence.html> [accés: 15.7.2008].

(15) <http://www.yale.edu/walden/> [accés: 15.7.2008].

- Informació sobre les diferents opcions de denúncia¹⁶: es poden seguir processos informals i formals. S'anima la víctima a denunciar, i en el cas que no n'estigui segura, a buscar suport als serveis corresponents.
- Línia telefònica d'atenció vint i quatre hores per poder denunciar l'agressió¹⁷. Garanteix la total confidencialitat.

Propostes de mesures a l'àmbit universitari

Partint de les mesures implementades en altres universitats, la informació del conjunt d'investigacions internacionals i de les dades obtingudes a Catalunya, hem recollit algunes propostes per a la prevenció, atenció i eradicació de la violència de gènere en el context de la Universitat.

La no tolerància de la violència de gènere en les universitats

Bryant i Spencer (2003) assenyalen, com element clau per a la superació d'aquesta problemàtica que dintre la institució universitària s'aconsegueixi la no tolerància de cap agressió. És imprescindible la implicació de la universitat com a institució i el treball conjunt amb tota la comunitat universitària per potenciar la denúncia de les situacions de violència de gènere que es donen dintre del recinte universitari i la no acceptació de cap actitud que les pugui potenciar (Nicholson, 1998). Al mateix temps, cal crear plans de formació, prevenció i sensibilització de la violència de gènere, incloent la temàtica fins i tot en els currículums acadèmics i debats en les aules i en tots els espais on es manifesta la misogínia (Osborne, 1995). Alhora és important que una vegada aplicades mesures i polítiques específiques sigui avaluat sistemàticament el seu impacte.

En aquesta línia, l'Associació Americana de Dones Universitàries (AAUW¹⁸) ha promogut la iniciativa «Construint un Campus Lliure d'Assetjament» per combatre el sexisme i l'assetjament sexual en els campus. En el marc d'aquesta iniciativa estan duent a terme projectes concrets d'acció en onze campus dels Estats Units. Com hem vist, universitats com la Princeton University, Harvard University, Yale University, Stanford University, University of Cambridge, London School of Economics, han fet explícit el posicionament de la universitat de rebutjar la violència de gènere, posant esforços per garantir la professionalitat en el seu tractament i definint actuacions de diferent tipus davant les situacions que es donin, actuant en contra dels membres de la comunitat universitària que tinguin comportaments propis de violència de gènere o assetjament, i contra aquells i aquelles que realitzin denúncies mal intencionades. En l'àmbit universitari, també l'Associació Americana de Sociologia, en el punt 7 del seu codi ètic, fa explícit el seu posicionament contra l'assetjament entre qualsevol persona de la comunitat universitària¹⁹.

(16) <http://www.stanford.edu/group/svab/reporting.shtml> [accés: 15.7.2008].

(17) <http://vaden.stanford.edu/ywca/> [accés: 15.7.2008].

(18) <http://www.aauw.org/> [accés: 15.7.2008].

(19) <http://www.asanet.org/galleries/default-file/Code%20of%20Ethics.pdf> [accés: 15.7.2008].

Suport i solidaritat amb les víctimes

Davant de possibles reaccions de culpabilització i en contextos poc solidaris, les víctimes de violència de gènere són menys propenses a explicar els fets i buscar ajuda, per aquest motiu són moltes les investigacions que conclouen que és necessari crear espais de suport, assistència i solidaritat cap a les víctimes dintre les universitats (Banyard, 2005; Grauerholz, 1999). És per això que, seguint l'orientació d'algunes de les polítiques universitàries que hem vist, són necessaris els esforços de prevenció i intervenció orientats a ajudar el propi estudiantat a constituir un sistema de suport efectiu per a les seves pròpies companyes, ja que probablement seran les primeres persones a les quals acudirán les víctimes (Banyard, 2005). Cal preguntar-se per què, si la violència de gènere és una realitat en el context universitari, com es demostra en les investigacions, aquestes situacions no es denuncien i, en canvi, és més freqüent que siguin revelades a amigues o amics o a companys o companyes d'estudis (Osborne, 1995). Per avançar i potenciar que aquestes situacions es facin públiques, és molt important garantir la no victimització²⁰ o l'absència de represàlies cap a les persones que fan visibles les situacions de violència i assegurar la protecció de la persona que ha denunciat o ha formulat una queixa a la universitat.

Amb aquests objectius, la Office of Sexual Assault Prevention and Response (OSAPR²¹), de la Harvard University, proporciona informació i suport als i les estudiants que han sofert qualsevol tipus d'abús sexual: assistència per accedir als recursos, suport acadèmic, canvis de residència i presentació d'informes, entre d'altres. Al California Institute of Technology, el Women's Center, ofereix consultes confidencials, exposicions, tallers, grups de suport i activitats culturals que analitzen temes relacionats amb la dona i el gènere. A les víctimes d'assetjament, abús o agressió sexual se les anima a buscar ajuda en el Women's Center. El seu personal pot ajudar la víctima a buscar els serveis mèdics, jurídics, psicològics o de suport que pugui necessitar. Ofereix també classes durant tot l'any per evitar i afrontar la violència física i verbal. Alhora, realitzen tallers per superar les barreres de comunicació que poden donar-se en situacions incòmodes o insegures. A més, es fan projeccions de materials audiovisuals que destaquen les aportacions de les dones en la història, es realitzen grups de lectura, esmorzars i contactes entre dones postdoctorals i estudiants per potenciar el recolzament i solidaritat.

Implicació de la institució

Investigacions com la de Bryant i Spencer (2003) han posat de manifest que els i les estudiants creuen que els sistemes de govern de les universitats no aborden adequadament la violència de gènere en el campus i els comportaments que la potencien. En aquest sentit, Raquel Osborne (1995) a la seva investigació portada a terme en universitats de Canadà va analitzar la institució universitària com un espai on es genera un ambient advers cap a la dona. Aquesta percepció condueix a l'apatia entre els i les estudiants, i té com a conseqüència que no informin d'incidents de violència que han succeït en el context universitari. Per tant, cal que les universitats comencin

(20) La victimització es donaria en el cas que aquestes dones fossin tractades de manera discriminatòria com a conseqüència d'haver denunciat una situació d'assetjament o violència sexual.

(21) <http://www.fas.harvard.edu/~osapr/> [accés: 15.7.2008].

a canviar l'ambient, potenciant la no tolerància cap a cap tipus de violència (Bryant i Spencer, 2003).

Alguns dels exemples, esmentats anteriorment, d'universitats que implementen mesures en aquesta línia és la Stanford University, que disposa d'una comissió, Sexual Violence Advisory Board (SVAB²²), formada per estudiantat, professorat i personal d'administració i serveis que té com a finalitat coordinar mesures de prevenció i atenció de la violència sexual a la universitat. Aquesta oficina també s'encarrega de desenvolupar protocols per avaluar periòdicament les respostes de les estratègies creades perquè les víctimes s'animin a denunciar i a buscar suport, i també avaluar els programes de prevenció. També elaboren recomanacions sobre les necessitats formatives. La Universitat de Princeton, a través del SHARE²³ (Sexual Harassment/Assault Advising, Resources, and Education) ofereix psicoteràpies individuals i en grup, consultes confidencials sobre les opcions jurídiques i disciplinàries i serveis de suport.

La Universitat de Pennsylvania disposa d'una oficina, la Office of Affirmative Action and Equal Opportunity Programs²⁴, l'objectiu de la qual és proporcionar una adreça central de suport a la Universitat en els seus esforços per crear un ambient de treball i d'educació on es doni una igualtat d'oportunitats, tenint en compte la diversitat de cultures, interessos, habilitats i perspectives. Aquesta oficina s'encarrega d'aplicar polítiques de no discriminació mitjançant l'educació, la formació i la col·laboració activa amb altres membres de la Universitat i altres comunitats de Philadelphia. En aquest sentit, supervisa la Universitat en l'administració i aplicació dels programes d'acció afirmativa i de no discriminació, investiga les denúncies d'assetjament i altres formes de discriminació i recomana mesures correctives o disciplinàries.

Conclusions

La violència de gènere en el context universitari català és encara un terreny en el que tot just es comença a investigar. La recerca presentada en aquest article constitueix un primer pas que ens revela que és una problemàtica també existent a les nostres universitats i ens aporta informació sobre les accions que s'estan duent a terme a altres universitats per prevenir i superar la violència de gènere. Com a propostes concretes que ens aporten recerques internacionals podem destacar la necessitat d'articular estructures col·laboradores per trencar amb les barreres institucionals que dificulten la denúncia de casos de violència de gènere (Grauerholz, 1999). Aquestes estructures han de contribuir a desarticular les estratègies de dominació masculina perpetrades per la universitat com a institució, incidint en la transformació del clima advers que es crea cap a les dones a través de l'acció afirmativa cap a les dones, contractant més professores i investigadores i assegurant que estiguin representades en tots els espais de les jerarquies universitàries (incloent els llocs de treball i càrrecs de més alt nivell); afavorir la presència d'alumnat femení en tots els departaments i que aquestes puguin desenvolupar els seus estudis en un entorn lliure; seguir realitzant esforços per elaborar currículums acadèmics que reflecteixin

(22) <http://www.stanford.edu/group/svab/> [accés: 15.7.2008].

(23) http://www.princeton.edu/uhs/ss_share.html [accés: 15.7.2008].

(24) <http://www.upenn.edu/affirm-action> [accés: 15.7.2008].

l'experiència i el coneixement de les dones científiques de totes les cultures; donar suport a les reivindicacions dels moviments feministes des de les universitats, els departaments i les seves investigacions (Osborne, 1995).

Una altra proposta concreta de les recerques internacionals consisteix en atendre la violència de gènere a les universitats no només des de l'assistencialisme amb les víctimes, sinó també duent a terme un treball preventiu. En aquest sentit, programes que relacionen la prevenció de la violència de gènere i les agressions sexuals des de la salut pública, la responsabilitat masculina i el desenvolupament de l'empatia cap a persones que hagin sofert violència sexual, van acompanyats de campanyes de sensibilització de no tolerància davant la violència de qualsevol naturalesa per part de tota la comunitat universitària. Per augmentar l'efectivitat d'aquestes accions, les recerques recomanen utilitzar materials des del màrqueting per a les campanyes de sensibilització dirigits als estudiants i a les estudiants (manuals, fullets, pamflets, cartells, webs, difusió a través de llistes de distribució de correus electrònics, articles o anuncis en diaris i butlletins universitaris), com també l'organització d'activitats, com ara conferències i tallers de prevenció en els quals puguin participar els i les alumnes (Hugh, 2000).

D'altra banda, les recerques també recomanen la creació a cada universitat d'un organisme que funcioni amb autonomia de la resta d'estaments universitaris i que impliqui els diferents agents de la universitat: associacions d'estudiantat, sindicats que representen el personal universitari... i també les persones professionals que treballen científicament des de la investigació. Els mecanismes i les intervencions que es desenvolupin a les universitats han de garantir una actuació ràpida, efectiva i basada en la necessitat de donar suport a la persona que s'ha sentit assetjada o que ha estat agredida, i s'han d'implementar procediments per avaluar l'efectivitat d'aquests mecanismes. A la vegada, se subratlla la necessitat de donar publicitat a aquests organismes a través dels mitjans de difusió disponibles a la universitat.

Els resultats presentats en aquest article posen de relleu la necessitat de visibilitzar la problemàtica de la violència de gènere, també en el context universitari. Les investigacions internacionals destaquen que la prevenció i resolució de situacions de violència de gènere i assetjament sexual comença pel coneixement i la identificació de la seva presència en l'àmbit universitari. Aquestes mateixes investigacions, i les accions dutes a terme des d'universitats de prestigi internacional, també revelen que per a implementar polítiques actives i superar les barreres que encara dificulten o impedeixen les denúncies formals o queixes per part de les víctimes de violència de gènere, són necessaris contextos sensibilitzats amb la problemàtica i les seves possibles manifestacions.

Referències

- Banyard, V. *et al.* (2005) «Revisiting unwanted sexual experiences on Campus. A 12-Year Follow-up». *Violence Against Women*, 11 (4), pp. 426-446.
- Bondurant, B. (2001) «University Women's Acknowledgment of Rape». *Violence Against Women*, 7 (3), pp. 294-314.
- Bryant, S.; Spencer, G. (2003) «University Students. Attitudes about Attributing Blame in Domestic Violence». *Journal of Family Violence*, 18 (6), pp. 369-376.

- Cowan, G. (2000) «Women's Hostility toward women and rape and sexual harassment myths». *Violence Against Women*, 6 (3), pp. 238-246.
- Duque, E. (2006) *Aprendiendo para el amor o para la violencia. Las relaciones en las discotecas*. Barcelona, El Roure.
- Eyre, L. (2000) «The Discursive Framing of Sexual Harassment in a University Community». *Gender and Education*, 12 (3), pp. 293-307.
- Fonow, M.; Richardson, L.; Wemmerus, V. (1992) «Feminist rape education : does it work?». *Gender and Society*, 6 (1), pp. 108-121.
- Gómez, J. (2004) *El amor en la sociedad del riesgo. Una tentativa educativa*. Barcelona, El Roure.
- Grauerholz, L. et al. (1999) «There's Safety in number. Creating a Campus Advisers Network to Help Complainants of Sexual Harassment and Complain Receivers». *Violence Against Women*, 5 (8), pp. 960-977.
- Gross, A. et al. (2006) «Research Note: An examination of sexual violence against college women». *Violence Against Women*, 12 (3), pp. 288-300.
- Hugh, R.; Krider, J.; McMahon, P. (2000) «Examining elements of campus sexual violence policies: is deterrence or health promotion favored?». *Violence Against Women*, 6 (12), pp. 1345-1362.
- Jaspard, M. et al. (2003) *Les violències envers les femmes en France. Une enquête nationale*. Paris, La Documentation française.
- Kalof, L. (1993) «Rape-supportive attitudes and sexual victimization of experiences of sorority and nonsorority women». *Sex Roles*, 29 (11-12), pp. 767-780.
- Kalof, L. et al. (2001) «The influence of Race and Gender on Student Self-Reports of Sexual Harassment by College Professors». *Gender and Society*, 15 (2), pp. 282-302.
- Nicholson, M. et al. (1998) «Trends in Alcohol-Related Campus Violence: Implications for Prevention». *Journal of Alcohol and Drug Education*, 43 (3), pp. 34-52.
- Oliver, E.; Valls, R. (2004) *Violencia de género. Investigaciones sobre quiénes, por qué y cómo superarla*. Barcelona, El Roure.
- ONU (1994) Declaración sobre la eliminación de la violencia contra la mujer. Resolución de la Asamblea General, 20.12.1993 (Doc. G.A. Res. 48/104).
- Osborne, R. (1995) «The continuum of violence against women in Canadian universities. Toward a new understandings of the chilly campus climate». *Women's Studies International Forum*, 18 (5-6), pp. 637-646.
- Reilly, M.; Lott, B.; Gallogly, S. (1986) «Sexual harassment of university students». *Sex Roles*, 15 (7-8), pp. 333-358.
- Shepela, S.; Levesque, L. (1998) «Poisoned Waters: Sexual Harassment and the college climate». *Sex Roles*, 38 (7-8), pp. 589-611.
- Straus, M. (2004) «Prevalence of violence against Dating Partners by Male and Female University Students Worldwide». *Violence Against Women*, 10 (7), pp. 790-811.

Violencia de género en las Universidades catalanas: medidas para la prevención y superación

Resumen: Los datos existentes sobre violencia de género muestran que esta problemática está presente en todo el mundo y rompen con los estereotipos sobre las mujeres víctimas, las causas y dónde se produce. Datos de investigaciones internacionales indican que la violencia de género es un fenómeno que también se da en el ámbito universitario, y existen ya numerosas iniciativas y experiencias en muchas universidades del mundo que implementan medidas para prevenir y evitar situaciones de violencia de género en este contexto. En la investigación que se presenta hemos analizado esta problemática en algunas universidades catalanas con el objetivo de aportar medidas para contribuir en la superación de la violencia y hacer de nuestras universidades espacios libres de violencia contra las mujeres.

Palabras clave: violencia de género, universidades, prevención y medidas

Violence sexiste dans les universités catalanes : mesures pour la prévention et la solution

Résumé : Les données qui existent sur la violence sexiste montrent que cette problématique est présente un peu partout dans le monde et contredisent les stéréotypes sur les femmes victimes, les causes et les lieux où les agressions se produisent. Les données de recherches internationales montrent que la violence sexiste est un phénomène qui est aussi présent dans le monde universitaire, et il existe déjà de nombreuses initiatives et expériences dans de nombreuses universités du monde qui permettent de mettre en œuvre des mesures pour prévenir et éviter des situations de violence sexiste dans ce contexte. Dans la recherche que nous présentons, nous avons analysé cette problématique dans certaines universités catalanes dans le but d'apporter des mesures pour contribuer à dépasser ce problème et faire en sorte que nos universités soient des espaces libres de violence contre les femmes.

Mots-clés : violence sexiste, universités, prévention et mesures

Gender-based Violence at Catalan Universities: Prevention and Eradication Measures

Abstract: Existing data on gender-based violence show that the problem exists all over the world. The data also run counter to the stereotype of women as victims, altering our view of what the causes of the problem are and where it now exists. Data from international research indicate that gender-based violence is also present in university life and there are already numerous initiatives and experiences on many campuses throughout the world that involve implementing measures to prevent and stop gender-based violence. In our research, we have analysed the issue in a number of Catalan universities in order to offer measures that may contribute to eradicating this kind of violence and making our universities free of violence against women.

Keywords: gender-based violence, universities, prevention, eradication